

Een geliefde plek voor een Ringmus, Muiden, 30 mei 2020 | Andrea Rietbergen

Bergafwaarts met de Ringmus

Onze 'Boommus' kiest voor de achterdeur

Carel de Vink

Er zijn vogels die kans zien om onopvallend door de achterdeur te verdwijnen. Trouwe tellers, controleurs van nestkasten en misschien een oplettende vogelaar, die hem niet meer terugziet op de voertafel. Zij zullen het mogelijk wel hebben opgemerkt: de Ringmus houdt het in de Gooi en Vechtstreek voor gezien.

Wie nog kans wil maken op een waarneming van deze bescheiden vogelsoort, moet ervoor naar de Eempolders of de randwijken van Baarn en Soest. Kleine aantallen worden nog wel gezien in de omgeving van Nigtevecht en wintergroepen duiken soms nog op rond Muiden en Weesp. Toch is de Ringmus vrijwel nergens nog (zoals voorheen wel het geval was) een algemene broedvogel in ons gebied. Dat blijkt ook uit de jaarlijkse rapporten van de regionale nestkastcontroles. Landelijk is de afname van de aantallen Ringmussen inmiddels onderwerp van zorg. De enige vogelsoort in ons land die al 'geringd' uit het ei kruipt, prijkt zonder enige trots op de Rode Lijst als 'gevoelig'.

Onkruid

Als jong vogelaartje vond ik het een hele prestatie dat ik mijn eerste Ringmus herkende. Het vogeltje leek zoveel op de Huismus, en toch liet ik mij niet foppen! Eenmaal bekend met zijn kleed en roep, volgden er jaarlijks heel wat waarnemingen. Ik heb het over de vorige eeuw. Terwijl biologen zich zorgen maakten over het dreigende verdwijnen van de Havik, de Buizerd en vooral de Ooievaar uit ons land, verging het de Ringmus niet slecht. Dankzij het toegenomen aantal nestkasten, namen hun aantallen tot halverwege de jaren 70 alleen maar toe. Vooral in de late herfst en winter kon je leuke groepjes

aantreffen op rommelige veldjes bij in aanbouw zijnde nieuwbouwwijken. Maar ook spontaan midden in oudere wijken. Als er maar dekking in de buurt was,

Ringmus bij sluisje in Eempolder, 6 maart 2011 | Paul van der Poel

waren zogenaamde 'overhoekjes' met veel graszaden en ander 'onkruid' favoriet bij deze bruine fladderaars. Geen vuiltje aan de lucht.

Op de kleintjes letten

Wanneer begon de kentering? In de jaren 70 van de vorige eeuw deed het blad 'het Vogeljaar' jaarlijks trouw verslag van de laatste broedparen van de Ooievaar en kondigde Vogelbescherming een herintroductieplan aan. Er gingen zelfs stemmen op om de Havik uit te zetten. Echter op de kleintjes werd nauwelijks gelet. Zo konden Duinpieper en Grauwe Gors uit ons land verdwijnen, tot alarmerende berichten opdoken en het al te laat bleek om het tij te keren. Gaat het met de 'Fjildmosk' (Friese

streeknaam) diezelfde kant op? Dat is een prangende vraag. De afname in aantal is nu in ieder geval iets eerder gesignaleerd. Al lijkt de recente plaatsing op de Rode Lijst tamelijk laat. Vaak denken we dat het allemaal wel mee zal vallen. Vogelaantallen fluctueren en veel vogels zien kans om hun aanwezigheid te herstellen. Naast de Ringmus zien we een dergelijke achteloosheid bij een soort als de Staartmees. Over hen klinken na meer dan tien jaar stevige krimp, zoals onze inventarisatierapporten laten zien, pas in de laatste jaren zorgelijke geluiden.

Vertrouwelijk

Huismus en Ringmus behoren tot de groep van aan weervogels verwante soorten. Ringmussen kennen een verspreiding door vrijwel heel Europa en Azië. Anders dan de tropische wevers, hangen zij hun warrige nesten niet aan takken, maar kiezen ze voor holtes om er hun nest in te verbergen. Meer nog dan de alom bekende Huismus, die ook op de Rode Lijst staat, is de Ringmus een weinig schuwe vogel. Wel op zijn hoede, maar met een uitstraling van vertrouwelijkheid, leeft hij dicht bij de mens. Het verschil in formaat en tekening met de iets forsere en meer grijsbruine Huismus is gering. Man en vrouw van de 'Kringleunink', zoals de volksnaam luidt in de Achterhoek, zien er eender uit. Ze hebben allebei een bruine bovenkop met daaronder een donkere wangvlek, die bij manlief iets groter is, en een dunne, witte nekring. Hun (vaak tweedelige) roep is helderder dan de schorre roep van de Huismus. Mussen zijn cultuurvolgers. Zij floreren dankzij onze samenleving. Is de Huismus vooral een soort van de steden en dorpen, de 'Boommus' heeft meer connectie met landelijk gebied. Daar broedt hij in nissen, boomholtes, onder

dakpannen en in nestkasten. Soms zelfs gewoon in een kleine achtertuin. Al tref je zijn nest ook in bossen aan.

Cijfers

Sovon Vogelonderzoek Nederland schat de huidige populatie op 25 tot 38 duizend broedparen (2018-2020). Dat lijkt heel wat, maar het is maar een fractie van het aantal van honderdduizend rond de eeuwwisseling. Na bloei en groei in de jaren 60-70 volgde de kentering. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in oostelijk Nederland. Echt talrijk is deze soort alleen nog in Noordwest-Overijssel, een deel van de Gelderse Vallei en de omgeving van Veendam. Op de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug, delen van Flevoland en in de duinen ontbreekt de Ringmus vrijwel geheel. De afname heeft al rond 1978 ingezet, sindsdien is de stand met rond de 85 procent gedaald. Nestkastgegevens laten een redelijk constant broedresultaat zien, dus aan de reproductie is deze teruggang niet te wijten. Jaar in jaar uit loopt de stand van de Ringmus met ongeveer 15 (!) procent terug en dat al sinds de jaren 80. Onder andere de Punt Transect Tellingen, die jaarlijks in december worden gehouden, laten dit zien. Bij die tellingen is de Ringmus een van de 22 soorten met een

constant doorlopende afname sinds 1978. Het gaat met deze mus alleen maar bergafwaarts.

Oorzaken

De wetenschappelijke naam van Ringmus is *Passer montanus*, letterlijk: 'Bergmus'. Dit is een misleidende naam die in 1758 is bedacht door de befaamde Zweedse bioloog Linnaeus.

Hij is bij ons een standvogel, waarvan de aantallen in de winter tijdelijk worden aangevuld met soortgenoten uit Noord- en Oost-Europa. De oorzaak van de afname ligt binnen onze landsgrenzen. Verandering in de agrarische bedrijfsvoering en daarmee het verdwijnen van stoppelvelden vol gemorste zaden, zal invloed hebben op de overleving van jonge vogels. Het heeft ook te maken met het verbouwen van andere gewassen. De vervanging van granen als rogge, haver en tarwe door snijmais, gecombineerd met een toegenomen gebruik van synthetische bestrijdingsmiddelen, heeft de stand van de Ringmus in de verdrukking gebracht. Bovendien blijven de winteraantallen lager door afname in de ons omringende landen. In Noord-Europa is de tendens echter niet negatief. Profiteren de zaadeters daar van de mildere winters?

Ook genoeg paaltjes in de Eempolder, 21 augustus 2021 | Jurrien Uiterwijk

Genieten

Het is te hopen dat 'Houteren Jilleke', het Brabants voor vogelgroepjes 'in het hout', zich op termijn zal weten te handhaven op het huidige niveau. Een toename lijkt niet aannemelijk. Wie een groep foeragerende Ringmussen op een zadenrijk veld ziet, en zich de tijd gunt, kan ervan genieten. De groep lijkt zich rollend over de vegetatie te verplaatsen: de achterste vogels vliegen de voorste vogels voorbij, waardoor de hele zwerm zich in etappes voorwaarts verplaatst. Het is een verschijnsel dat 'rollerfeeding' genoemd wordt. De Ringmus is een onopvallend vogeltje, maar juist daarom voor de oplettende vogelliefhebber een soort om stilletjes van te genieten.

Opm. red.: Spectaculair is de afname in gebieden als 'De Franse Kamp' en 'Heidebloem'. Kampeertreinen waar een aanzienlijk deel van de kasten in de vorige eeuw met Ringmussen bezet was. Zou vooral de enorme afname van sommige insecten en het gebruik van bestrijdingsmiddelen tegen 'enge' mieren, vliegen en slakken daar iets van de afname kunnen verklaren?

Bronnen

- Beskens, R. Jaarlijkse rapportages van nestkastcontroles op de website van Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken
- <https://etymologiebank.nl/trefwoord/ringmus>
- <https://stats.sovon.nl/stats/soort/15980>
- Prins, F., 2017. Ringmus; in Gooise Vogels, Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken.
- Van Manen, W., 2016. PTT-Nieuwsbrief-december-2016, Sovon.

Net uitgevlogen jonge Ringmus | Hugo Weenen